



Keuzevak Gebarentaal bij intake IVGGBI01K



Werkboek

Informatie lezen na les 1

Dovencultuur

Doven werden vroeger gezien als dom en vervelend en met je handen wapperen was niet beleefd en mocht niet. Doven kinderen gingen sinds 1800 naar een aparte school. Er waren er maar 3 in Nederland; Groningen, Voorburg en Sint-Michiëlsgestel. Vroeger duurde reizen heel lang dus moesten de kinderen naar een internaat bij de school. Op school moesten ze leren praten en liplezen. Gebaren was verboden. Maar in de pauze of op de slaapzaal gingen de kinderen toch stiekem gebaren. De gebaren die ze gebruikten, ontstonden gewoon. Zoals kleine kinderen met elkaar brabbelen en elkaar begrijpen, zo gebaarden dove kinderen vroeger tegen elkaar en begrepen ze elkaar ook. Zo is gebarentaal ontstaan. Omdat er maar 3 scholen waren in Nederland en men vroeger niet zo makkelijk van Groningen naar bijvoorbeeld Zuid-Holland kon gaan, was er weinig tot geen contact tussen de dove kinderen van de verschillende scholen. Hierdoor zijn er 3 dialecten ontstaan. Naarmate het reizen makkelijker werd kwam er meer contact en namen de doven gebaren van elkaar over. Tegenwoordig wordt er een Standaard Nederlandse Gebarentaal samengesteld.

Doordat de kinderen Nederlands leerden op school, zijn sommige dingen wel afgeleid van het Nederlands. Bijvoorbeeld het handalfabet. Een alfabet hoort bij een taal waar ook een geschreven variant van bestaat. Van gebarentaal is er geen geschreven variant. Maar omdat er niet voor alles een gebaar is, bijvoorbeeld voor je naam, kan je dat vingerspellen.

Net als dat wij als horende niet één taal op de hele wereld hebben, is er ook niet één gebarentaal. Elk land heeft zijn eigen gebarentaal. Wel is er in de loop van de laatste decennia een internationale gebarentaal ontstaan.

Pas sinds halverwege de vorige eeuw is het voor een doof persoon weer echt toegestaan om te gebaren. Sindsdien mogen de kinderen op school ook weer gebaren en kwamen er ook steeds meer gebarenlessen.

Aandacht trekken

Wanneer men iets tegen iemand of een groep personen wil zeggen, moet men eerst de aandacht hebben. Voor gesproken taal houdt dat in dat men naar elkaar luistert. Horenden kunnen naar iets anders kijken en toch luisteren. Maar bij doven betekent 'luisteren': kijken. Naar elkaar kijken, oogcontact hebben, is noodzakelijk om met elkaar in gebarentaal te kunnen communiceren. Visuele aandacht trekken kan op

verschillende manieren gebeuren. Die manieren zijn onder andere afhankelijk van waar de gesprekspartners zich bevinden.

Aantikken

Als jou dichtbij iemand bent, kunt jou haar aantikken op de schouder of de arm- maar nooit op de rug of op het hoofd. Als jou wat verder weg staat van de persoon, kunt jou naar haar toelopen, en vervolgens aantikken. Iemand die doof is hoort niet dat iemand anders komt aanlopen en kan dus behoorlijk schrikken als er plotseling op de schouder wordt getikt. Zorg er dus voor dat de dove persoon jou ziet aankomen. Wanneer jou van voren of vanaf de zijkant komt aanlopen, ziet de dove persoon jou meestal aankomen. Als jou wat verder weg staat en er iemand anders bij de dove staat of zit, kunt jou die persoon vragen om haar even aan te tikken en te wijzen naar u.

Zwaaien in het gezichtsveld

Als jou dichtbij zit of staat, kunt jou kleine zwaaibewegingen maken in het gezichtsveld van de dove persoon. Als jou wat verder af zit kunt jou de bewegingen wat groter maken, om zo de aandacht te vragen. Bij een grote groep mensen kunnen zelfs twee handen gebruikt worden en nog grotere bewegingen gemaakt worden.

Stampen op de grond en slaan op de tafel

Twee andere manieren van aandacht trekken als jou wat verder van elkaar staat, zijn stampen op de grond of slaan op de tafel. Dit veroorzaakt trillingen op de grond en de tafel die doven kunnen voelen.

Knipperen met het licht

Knipperen met het licht kan gebruikt worden om de aandacht van een groep mensen in een grote ruimte te krijgen. Dit wordt ook gedaan als iemand bijvoorbeeld op een andere verdieping is. Dan wordt het licht in de gang van die verdieping gebruikt om die persoon te roepen.

Luisterhouding

Horende 'luisteraars' laten doormiddel van hun stem weten dat ze luisteren, bijvoorbeeld: "hmm", "uh", "ja", "nee, nee". Over het algemeen is het tijdens een gesprek heel belangrijk dat men laat weten of het gesprek wel of niet gevolgd wordt. Dove mensen doen dat natuurlijk niet via hun stem, maar door middel van hoofdbewegingen, gezichtsuitdrukkingen en gebaren. Zoals horende mensen "ja" en "nee" zeggen, zo knikken en schudden dove mensen met hun hoofd. Ook worden gezichtsuitdrukkingen gebruikt, zoals een meelevende, meevoelende mimiek. "Kaak naar beneden" is de uitdrukking voor de onderkaak die naar beneden valt bij allerlei soorten verbazing: blij, geschokt, afkeurend, bewonderend etc.

Deze hoofdbewegingen en gezichtsuitdrukkingen kunnen gecombineerd worden met gebaren, bijvoorbeeld VRESELIJK of LEUK. In al deze voorbeelden laat de gesprekspartner zien dat zij het gesprek volgt en begrijpt. Als dat niet het geval is,

kan de gesprekspartner dit laten zien door mimiek: gefronste wenkbrauwen en de kin even naar beneden bewegen (onbegrip). Maar ook kunnen hiervoor zinnen gebruikt worden zoals in de les geleerd zijn.

Horende mensen zijn niet gewend om deze reacties te laten zien in plaats van te laten horen. Het is belangrijk dit te leren; het komt regelmatig voor dat een dove persoon zijn verhaal opnieuw vertelt omdat zij geen reactie bij haar gesprekspartner ziet en denkt dat het verhaal niet begrepen is.

Gesprekspartner begrijpt het wel	Gesprekspartner begrijpt het niet
Hoofdbewegingen en gezichtsuitdrukkingen: - - Jaknikken en nee-schudden - "kaken naar beneden" (positief en negatief) - Meelevende en meevoelende mimiek (positief en negatief)	Hoofdbewegingen en gezichtsuitdrukkingen: - Fronsende en niet begrijpende mimiek
Gebaren: - VRESELIJK - LEUK	Gebaren: - NIET BEGRIJPEN - OPNIEUW

Nederlands met Gebaren (NmG)

Uniek is de mogelijkheid om een gesproken taal met gebaren te combineren. Het is echter niet mogelijk om twee talen echt met elkaar te combineren: de grammatica van de

Nederlandse Gebarentaal is heel anders dan die van het Nederlands. Dat betekent dat Nederlands met Gebaren geen zelfstandige taal is, maar van een mengsel van een gebarentaal en een gesproken taal dat met de term Nederlands met Gebaren wordt aangeduid. Nederlands met Gebaren, zoals we dat hier gebruiken is een visuele weergave van (een deel van) een gesproken taal, waarbij gebaren uit het lexicon van de gebarentaal geleend worden ter ondersteuning van de gesproken taal. De grammaticale structuur van Nederlands met gebaren is in principe die van het Nederlands. Meer informatie over NGT en NmG is te vinden in de publicaties op de website van het Nederlands Gebarencentrum (www.gebarencentrum.nl).

Tips voor communiceren

- Praat rustig en duidelijk en gebruik natuurlijke gebaren en mimiek, maar zonder te overdrijven. Het is volkomen zinloos om hard te praten tegen een dove. Bij een slechthorende kan het zelfs pijn doen aan de oren. Let er ook op dat de mond goed zichtbaar is.
- Kijk dove en slechthorende mensen altijd aan tijdens het praten. Omdat dove mensen niet kunnen horen wat er gezegd wordt, moeten zij dus zien wat er wordt gezegd. Voor slechthorenden geldt hetzelfde in mindere mate: zij ondersteunen het gehoor met hun ogen. Horende mensen kunnen wegstaren in een gesprek en toch naar elkaar blijven luisteren. Voor een dove persoon

betekent het wegstappen dat het gesprek beëindigd wordt of dat de ander niet luistert.

- Goede verlichting gericht op het gezicht van de spreker(s) is van belang. In een donkere of slecht verlichte omgeving is spraakafzien niet mogelijk. Let er op dat de dove of slechthorende niet tegen het licht in hoeft te kijken. Als het niet lukt om iets duidelijk te maken, herhaal het dan nog eens in andere woorden, of schrijf de boodschap op.
- Het is lastig voor dove en slechthorende mensen om deel te nemen aan een groepsgesprek met horenden zonder tolk. Ze moeten eerst even weten wie aan het woord is, zodat ze daar naar kunnen kijken. Als mensen tegelijk en door elkaar heen gaan praten, kunnen ze het echt niet volgen.
- Een dove of zwaar slechthorende hoort zijn eigen stem niet, en kan dus ook de sterkte van zijn eigen stem niet op het omgevingsgeluid afstemmen. Vraag hem/haar gerust wat harder of zachter te praten als dat nodig is.

Veel gestelde vragen rondom gebaren en gebarentalen

De tekst uit de hoofdstukken 1 t/m 5 is overgenomen uit het boekje 'Gebaren in de Gezondheidszorg' van het Nederlands Gebarentaalcentrum te Bunnik.

Er bestaan nog steeds veel misverstanden en vragen rondom gebaren en gebarentalen. We hebben de meest voorkomende vragen en antwoorden hier op een rijtje gezet.

1.1 Gebruiken alle dove mensen een gebarentaal?

Nee, niet alle mensen die doof geboren zijn gebruiken ook een gebarentaal. Mensen die doof zijn geboren of voor hun tweede levensjaar doof zijn geworden (Prelinguaal doof) leren vaak de gebarentaal als eerste taal, omdat die voor hen het meest toegankelijk is.

Mensen die op latere leeftijd doof geworden zijn, of plotseling doof geworden zijn, hebben over het algemeen wel het Nederlands al verworven. Voor hen is het Nederlands hun eerste taal en gebruiken zij gebaren eventueel ter ondersteuning van het Nederlands in de vorm van Nederlands met gebaren (NmG).

Voor steeds meer ernstig slechthorende en plotsdove mensen zijn gebaren ter ondersteuning van het Nederlands een manier om het Nederlands zichtbaar te maken en het zo beter te begrijpen. Doofblinde mensen gebruiken een vorm van gebarentaal die we Vierhandengebaren noemen: De gebaarder en zijn

gesprekspartner houden elkaars handen vast en zo wordt een gebaar "afgevoeld", ook worden gebaren op het lichaam of hand gemaakt zodat het gebaar te voelen is.

In de periode van 1880 tot 1985 mochten er geen gebaren gebruikt worden in het Dovenonderwijs in Europa. Er zijn dus generaties dove mensen opgegroeid die

onder invloed van dit 'orale onderwijs' niet optimaal hun eigen taal hebben kunnen gebruiken in alle situaties. Dove mensen bleven onderling wel gebaren, maar niet in contact met horende mensen. Die situatie is gelukkig veranderd: sinds de jaren tachtig mogen in Nederland gebaren weer in het onderwijs gebruikt worden en sinds 1995 is tweetalig onderwijs ingevoerd op de scholen voor doven.

1.2 Waarom is er niet één internationale gebarentaal?

Gebarentalen zijn natuurlijke talen net zoals gesproken talen. Een taal ontstaat binnen een gemeenschap die afspraken maakt met elkaar over de betekenis van woorden en gebaren. Daarom zijn gesproken talen ook niet overal hetzelfde of universeel: sommige talen lijken meer op elkaar dan anderen, Maar woorden zijn niet universeel. Zo zijn er honderden verschillende gebarentalen over de wereld. Die talen zijn ontstaan uit de behoefte van dove mensen om met elkaar te communiceren. En omdat dove mensen niet kunnen horen, is het logisch dat zij allemaal een visuele taal zijn gaan gebruiken, maar de gebarentalen zijn niet internationaal hetzelfde. Wel is het zo dat als je eenmaal een gebarentaal kent, het makkelijker is om een tweede gebarentaal te leren. Dove mensen begrijpen elkaar internationaal altijd veel sneller dan horende mensen. Dat heeft te maken met het feit dat de meeste gebarentalen wat betreft de grammatica veel overeenkomsten hebben. Op internationale congressen wordt door dove mensen ook wel gebruikt gemaakt van International Signing. Dit is een combinatie van het lexicon van verschillende gebarentalen maar de invulling en wijze waarop dit toegepast wordt is erg afhankelijk van de tolk en het publiek.

1.3 Waarom zijn er verschillende gebaren voor een begrip binnen één gebarentaal?

Gebarentalen zijn niet alleen verschillend over de hele wereld, er zijn ook verschillen binnen één gebarentaal net zoals dat bij gesproken talen het geval is. Zo zijn er binnen de Nederlandse Gebarentaal (NGT) verschillen tussen regio's (we noemen dat regionale varianten, bijvoorbeeld tussen de regio's Noord en West), maar ook tussen oudere en jongere taalgebruikers. Net als sommige woorden typisch zijn voor jongeren, zo zijn ook sommige gebaren typisch voor jongere gebarentaalgebruikers. Taal verandert: de betekenis van een woord of gebaar verandert en er komen telkens nieuwe woorden en gebaren bij.

Er is geen één op één relatie tussen een Nederlands woord en een gebaar uit de NGT. Zo zijn er verschillende gebaren voor het begrip "beter": BETER (ZIJN) en BETER-GAAN. Soms zijn er verschillende vertalingen mogelijk voor één gebaar: "injectie" en "prik" zijn synoniemen in het Nederlands en worden vertaald door één

gebaar in NGT. Er zijn ook synoniemen in de NGT: GOEDEMORGEN en GOEDEMORGEN... Dit zijn twee verschillende gebaren voor hetzelfde begrip. Soms is de keuze van een gebaar afhankelijk van de context. Bijvoorbeeld bij het begrip "temperatuur opnemen" is de plaats van het gebaar afhankelijk van waar de temperatuur wordt opgenomen. Bij het begrip "omhoog" gaat het om "het omhoog gaan van een bed" en niet om "de lift gaat omhoog", dus het gebaar voor "omhoog" heeft hier een hele specifieke betekenis.

1.4 Wat bedoelen we met standaardgebaren?

In Nederland is er gekozen voor standaardisatie van het basis- en onderwijslexicon. Het vaststellen van een gebaar tot "standaard" houdt in dat het gebaar landelijk in het onderwijs, gezinsbegeleiding en in de media gebruikt wordt, of gaat worden. De gebaren die niet gestandaardiseerd zijn, zijn dus niet 'verkeerd' of 'fout', maar zijn vaak regionale varianten. In dit boek zijn ook de gestandaardiseerde, landelijke gebaren opgenomen.

1.5 Zijn gebarentalen wel echte talen?

Ja, gebarentalen zijn echte, natuurlijke talen die niet door iemand bedacht zijn. Gebarentalen bestaan al heel lang, hoe lang weet niemand precies. Door de eeuwen heen wordt er af en toe verwezen naar dove mensen die gebaren, maar pas in 1960 is door de Amerikaanse taalkundige William Stokoe ook aangetoond dat een gebarentaal een echte taal is. Hij ontdekte namelijk dat een gebaar uit verschillende bouwstenen bestaat: een handvorm, een beweging, een plaats en de richting van palm- en vingers.

Behalve het manuele deel (dat wat de handen doen) is ook het gezicht belangrijk (het non-manuele deel van het gebaar). Door de ontdekking van Stokoe konden taalkundigen gebarentalen onderzoeken en konden zij de verschillende gebarentalen gaan beschrijven in de vorm van een lexicon (een gebarenschat) en een grammatica.

Tot de jaren zestig werd gedacht dat gebarentalen een soort pantomime waren en dat alle gebaren iconisch (uitbeeldend) waren. Ook dacht men dat dove mensen alleen over concrete dingen konden gebaren en niet over abstracte zaken. Dat bleek dus niet zo te zijn. Sinds 2003 worden gebarentalen binnen de Europese Unie erkend als minderheidstalen, wat een enorme stap voorwaarts is. Heel veel Europese landen hebben hun gebarentaal ook erkend als taal, zoals o.a. Zweden, Denemarken, Noorwegen, België en Portugal.

In Nederland is de Nederlandse Gebarentaal wel maatschappelijk erkend door de overheid, maar is nog niet wettelijk erkend. Het probleem daarbij is het feit dat het Nederlands niet als officiële taal erkend is in de grondwet.

De Commissie Erkenning NGT streeft ernaar om de Nederlandse Gebarentaal in deelwetten erkend te krijgen. Bijvoorbeeld binnen de onderwijswet, zodat dove

mensen het recht hebben op onderwijs in NGT en dat NGT als examenvak gegeven kan worden. Het is belangrijk dat de NGT wettelijk erkend en daarmee beschermd wordt, omdat het recht op toegang tot de eigen taal nooit meer afhankelijk moet zijn van wat horende mensen op een bepaald moment vinden wat goed is voor dove mensen, zoals gebeurd is in 1880.

1.6 Zijn gebarentalen afgeleid van gesproken talen?

Nee, gebarentalen zijn niet afgeleid van gesproken talen. Maar net als gesproken talen beïnvloed zijn door andere talen, zo komt dat ook bij gebarentalen voor. Bij sommige gebarentalen, zoals de Nederlandse Gebarentaal, de Italiaanse Gebarentaal en de Duitse Gebarentaal vindt je wel invloeden van de gesproken taal op het lexicon. Zo zie je bij sommige gebaren een bepaald mondbeeld dat afgeleid is van een gesproken woord, dat de gesproken component wordt genoemd. Bijvoorbeeld het gebaar voor "CHIRURG" spreek je ook uit "chirurg". De grammatica van de NGT is ook niet hetzelfde als die van het Nederlands. Dat zie je bijvoorbeeld aan de volgorde van gebaren in een zin. De zin: "Ik ga morgen naar de cardioloog", wordt in NGT vertaald door: IK MORGEN CARDIOLOOG GAAN-NAAR.

De volgorde van gebaren in NGT is wat vrijer dan in het Nederlands. Dit is een beetje te vergelijken met het Turks en het Latijn. De volgorde wordt ook bepaald door wat de nadruk krijgt. Als 'morgen' de nadruk heeft, dan staat MORGEN vooraan in de zin. Als 'cardioloog' de nadruk heeft, dan staat CARDIOLOOG vooraan in de zin.

Een toevoeging van Mirjam en Petra: In dit keuzevak gebaren jullie de tijd altijd als eerste. Zo houden we altijd één volgorde aan, en is het makkelijker te onthouden.